

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-645-4-39>

**CRIMINAL AND LEGAL ASPECTS OF THE ACTIVITIES
OF THE MARITIME GUARD OF THE STATE BORDER SERVICE
OF UKRAINE**

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ МОРСЬКОЇ
ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

Dobrovolska Oksana Olegivna
Student
Institute of Law and Security
Scientific Supervisor: Sainchyn Serhii
Oleksandrovyich
Ph.D., Senior Lecturer
at the Department
of Criminal Law Disciplines
Odessa State University
of Internal Affairs
Odessa, Ukraine

Добровольська Оксана
Олегівна
здобувач вищої освіти
Інститут права та безпеки
Науковий керівник: Сاینчин Сергій
Олександрович
кандидат юридичних наук, старший
викладач кафедри кримінально-
правових дисциплін
Одеський державний університет
внутрішніх справ
м. Одеса, Україна

Морська охорона Державної прикордонної служби України (ДПСУ) є спеціалізованим правоохоронним органом, який забезпечує охорону морського кордону, безпеку судноплавства, протидію контрабанді, браконьєрству та іншим злочинам у морських просторах України. Її діяльність має важливий кримінально-правовий аспект, оскільки підрозділи морської охорони виявляють, фіксують та передають до слідчих органів інформацію про злочини, передбачені Кримінальним кодексом України, зокрема незаконне переправлення осіб через державний кордон (ст. 332 ККУ), контрабанду (ст. 201 ККУ), порушення правил міжнародного мореплавства (ст. 334 ККУ), браконьєрство (ст. 249 ККУ) та злочини воєнного характеру (ст. 438, 441 ККУ) [1, 2].

Правовий статус морської охорони визначається Конституцією України та Законом України «Про Державну прикордонну службу України», який надає підрозділам право здійснювати затримання порушників, огляд суден, застосування фізичної сили, спеціальних засобів та зброї у межах закону [4]. Кримінальний процесуальний кодекс України наділяє морську охорону повноваженнями збирання доказів, проведення слідчих дій та притягнення порушників до відповідальності [1, 4].

У довоєнний період значну увагу приділяли запобіганню контрабанді та браконьєрству. Так, у 2018 році морська охорона затримала російське рибальське судно «Норд» біля берегів Криму за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію. Капітан та екіпаж були обвинувачені за ч. 2 ст. 332-1 ККУ, а судно арештоване як речовий доказ, що продемонструвало складність правової кваліфікації морських порушень у зоні окупованого Криму [3, 7]. Інший показовий кейс – затримання турецького судна «Yasa Jupiter» у 2019 році у порту Одеси за перевезення обладнання для будівництва Керченського мосту, що порушувало суверенітет України; розслідування проводилося за ст. 332-1 та 438 ККУ [3]. У довоєнний період морська охорона також системно фіксувала спроби контрабанди підакцизних товарів і заборонених вантажів через Чорне та Азовське море [1, 3].

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 році діяльність морської охорони значно активізувалася у воєнних умовах. Підрозділи здійснюють контроль морських комунікацій, охорону портів, ескорту гуманітарних конвоїв та протидію диверсійно-розвідувальним групам противника [6]. Атака на острів Зміїний у перші дні війни стала символічним прикладом героїчної оборони українських прикордонників, коли російський військовий корабель атакував гарнізон морської охорони ДПСУ, який відмовився здаватися [6, 7]. Морська охорона також документує воєнні злочини РФ: обстріли цивільних суден, блокаду портів та мінування підходів до них [6]. Кримінальна кваліфікація цих дій проводиться за ст. 438 та 441 ККУ, що підкреслює поєднання правоохоронної та воєнної функцій морської охорони.

Під час воєнного стану особливо показовим став інцидент із затриманням російського безпілотного судна-развідника у Чорному морі в червні 2022 року. Морська охорона ДПСУ виявила дрон-баржу, яка намагалася провести розвідувальну операцію біля узбережжя Одещини для подальшого постачання боєприпасів і техніки російським підрозділам. Судно було зупинено та оглянуто, а зібрані матеріали стали основою для відкриття кримінального провадження за статтями 438 і 201 КК України (порушення законів та звичаїв війни і контрабанда озброєння) [1, 2]. Цей кейс ілюструє, як Морська охорона поєднує прикордонну та кримінально-правову функції у воєнний час, забезпечуючи документування загроз на морі та притягнення порушників до відповідальності.

Правомірність застосування фізичної сили та зброї співробітниками морської охорони регламентується Законом України «Про Державну прикордонну службу України» та інструкціями ДПСУ [4]. Судова практика підтверджує, що застосування зброї допускається лише при

дотриманні принципів необхідності, пропорційності та крайньої потреби [7]. В умовах воєнного стану ці критерії розширюються відповідно до міжнародного гуманітарного права, дозволяючи застосовувати зброю проти ворожих військових об'єктів та комбатантів [5].

Ефективна кримінально-правова діяльність морської охорони неможлива без взаємодії з іншими правоохоронними органами. Морська охорона тісно співпрацює зі Службою безпеки України, Національною поліцією, Державною митною службою та Військово-Морськими Силами для спільного виявлення порушень, огляду суден та затримання порушників [1, 3, 4, 8]. Під час воєнного стану така взаємодія дозволяє протидіяти спробам незаконного переміщення вантажів подвійного призначення, контрабанді зброї та диверсіям.

Співробітники морської охорони несуть кримінальну відповідальність за перевищення влади, зловживання повноваженнями та корупційні діяння (ст. 364, 365, 368 ККУ) [2, 3]. Процесуальні аспекти розслідування морських злочинів включають фіксацію доказів у морських умовах, використання супутникових систем та радіолокації, а також залучення експертів з морського права і навігації [7]. Під час воєнного стану морська охорона бере участь у збиранні доказів для міжнародних судових органів, включаючи Міжнародний кримінальний суд, документуючи напади РФ на цивільні судна та інфраструктуру [5, 7].

Міжнародні аспекти діяльності морської охорони регламентуються Конвенцією ООН з морського права (UNCLOS, 1982), SOLAS (1988) та Конвенцією про боротьбу з незаконними актами проти безпеки морського судноплавства (1988), що встановлюють права держави на охорону морських просторів, боротьбу з піратством і контрабандою, а також право переслідування суден-порушників по гарячих слідах [5].

Таким чином, кримінально-правові аспекти діяльності Морської охорони ДПСУ охоплюють виявлення злочинів, документування та притягнення до відповідальності порушників, а також взаємодію з національними та міжнародними органами. У сучасних умовах воєнної агресії РФ значення цих аспектів значно зросло, адже морська охорона стала ключовим елементом захисту державного суверенітету, безпеки морських комунікацій та кримінально-правового забезпечення національної оборони.

Література:

1. Державна прикордонна служба України. Офіційний сайт. <https://dpsu.gov.ua>
2. Кримінальний кодекс України. *ВВР*. 2001, № 25–26, ст. 131. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

3. Державна прикордонна служба України. «Річний звіт про діяльність Морської охорони», 2023. *Звіт публікується на офіційному сайті ДПСУ.* <https://dpsu.gov.ua>

4. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» № 661-IV від 3 квітня 2003 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15>

5. Закон України «Про приєднання України до Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року» № 761-XIV від 03 червня 1999 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-14>

6. ДПСУ. «Морська охорона у 2023 році: підсумки служби та результати операцій у Чорному морі», 2024. *Звіт публікується на офіційному сайті ДПСУ.* <https://dpsu.gov.ua>

7. Верховний Суд України. «Практика застосування кримінальної відповідальності та правомірності дій прикордонників», 2017–2019. *Огляд судової практики доступний у Єдиному державному реєстрі судових рішень (за ключовими словами).*

8. Кабінет Міністрів України. Розпорядження «Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами України на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації» № 1184-р від 24 листопада 2021 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1184-2021-%D1%80>